

► POČITEK IN IGRANJE V VRTCU / Sergeja Zemljarič / Vrtec Galjevica

► V prvem delu prispevka se z umeščanjem rutinske dejavnosti spanja v vsakodnevno življenje v vrtcu dotaknem prikritega kurikula in subjektivnih teorij strokovnih delavcev. V nadaljevanju prispevka umestim počitek oz. spanje v raven oz. področje kakovosti predšolske vzgoje. V drugem delu prispevka predstavim primer dobre prakse počitka in spanja – urice »Igraj se z menoj« v vrtcu Galjevica in zapišem vzgibe, ki so nas vodili, da smo se lotili raziskovanja tega področja v našem vrtcu.

Uvod

O počitku in spanju v vrtcu je bilo zapisanega že veliko strokovnega in znanstvenega gradiva, vendar se še vedno iščejo alternative oz. ideje, kako to rutinsko dejavnost izboljšati in ob tem ozavešiti strokovne delavce s prikritim kurikulumom, ki se uveljavlja prav pri teh dejavnostih. V ta namen vam želim v pričujočem prispevku predstaviti in z vami podeliti primer dobre prakse, kako se lahko počitek oz. spanje v vrtcu še drugače izvede. V vrtcu Galjevica smo ta primer dobre prakse poimenovali urice »Igraj se z menoj«.

Umeščenost počitka oz. spanja v vsakodnevno življenje v vrtcu

V Kurikulu za vrtce (1999: 20) je zapisano, da so enako pomembne kot cilji in vsebine v kurikulumu tudi vsakodnevne dejavnosti v vrtcu, komunikacije in interakcije z otroki in med otroki, rabe pohvale ali graje, pravila za nadziranje časa in prostora. Ravno pri teh dejavnostih se prikriti kurikulum lahko najmočneje uveljavlja. Demokratizacija kurikula v vrtcu, ki temelji na spoštovanju človekovih pravic, pomeni tudi sistematično rahljanje in odstranjevanje ovir, povezanih s prikritim kurikulumom, ki jih je treba iskati ne le v vsebinah in dejavnostih predšolske vzgoje v vrtcu, temveč tudi v drugih elementih kurikula. Zahteva tudi sistematično rahljanje in odstranjevanje ovir, ki pogojujejo prikriti kurikulum, kar pomeni, da je pri načrtovanju in izvajanju kurikula potrebno:

- Upoštevati skupinske razlike (glede na spol, socialno in kulturno poreklo, svetovni nazor, itn.) in ustvarjati pogoje za njihovo izražanje;
- Upoštevati različnosti in večkulturalizem na ravni izbora vsebin, dejavnosti in materialov, ki otrokom omogočajo pridobivanje izkušenj in spoznanj o različnosti sveta (ljudi, stvari, kultur);
- Spoštovati posebnosti okolja, otrok in staršev;
- Zagotavljati dejavnosti za otroke v celotni skupini, v majhnih skupinah, na individualni ravni;

- Ustrezno dopolnjevati in povezovati različne vrste dejavnosti: načrtovane in spontane, skupinske in individualne, dejavnosti na različnih področjih predšolske vzgoje v vrtcih in dejavnostih, ki omogočajo poglobljenost na določenih področjih.

Pravico do izbire in drugačnosti je tako treba na ravni načrtovanja dejavnosti razumeti kot ponujene možnosti, da otroci izbirajo med dejavnostmi in vsebinami glede na njihove želje, interese, sposobnosti, razpoloženja, pri tem pa je pomembno, da gre za izbiro med alternativnimi dejavnostmi in vsebinami, ne pa za izbiro med sodelovanjem ali nesodelovanjem, aktivnostjo in neaktivnostjo, usmerjeno zaposlitvijo in prosto igro, na ravni organizacije prostora in časa pa tudi kot možnost otrokovega umika od skupinske rutine oz. izražanja individualnosti pri različnih dejavnostih. To pa seveda pomeni, da je treba možnost izbire spoštovati pri organizaciji spanja in počitka, hranjenja in drugih potreb.

Počitek in spanje ne bi smela biti ne obvezna ne časovno preveč strogo določena; organizacija počitka je odvisna od individualnih potreb, organizacije posebej utrudljivih dejavnosti, sprehodov, obiskov različnih institucij, izletov. Prehod iz dejavnosti k počitku naj bo postopen in naj ne poteka brez pretirane naglice, hitenja s pospravljanjem, pripravljanjem ležalnikov.

Na pomen razumevanja delovanja in vplivanja subjektivnih teorij na sam proces dela opozarja Kroflič (2005: 13–14), ki pravi, da »dnevno rutino« kot sestavino 'prikritega kurikula' strukturira predvsem vzgojiteljčino vedenje o zakonitostih otrokovega razvoja in o strategijah zgodnjega poučevanja, ter njene osebne vrednostne predstave/občutki o 'dobrem za otroka', ki tvorijo njeno implicitno teorijo. Zato je refleksija te vednosti in lastnih osebnih vrednot predpogoj za

prepoznavanje možnosti pozitivnega spreminjanja tudi tistih najmanj strukturiranih elementov otrokovega bivanja v vrtcu«. Zelo pomembno je vedeti, »da vzgojiteljica opazi, kar prej razume, in spontano reagira na otrokovo vedenje predvsem glede na svoje 'tiho znanje' in občutenje vzgoje« (prav tam: 18). Za to pa vzgojiteljica nujno potrebuje ustrezno novo znanje o otrokovih razvojnih kapacitetah (npr. o otrokovem razvoju, igri, učenju in poučevanju) ter o načelih vzpostavljanja etične občutljivosti. Zavedati se mora, da je otrokov socialni razvoj zelo odvisen od njene 'drže' pri pripravi in izvedbi usmerjenih in spontanih dejavnosti ter mora nenehno skrbeti za vzpostavljanje ustrezne socialne klime, interakcije in komunikacije z otroki (Jug 2008: 47).

Oba teoretične konstrukta – subjektivne teorije in prikriti kurikulum – se prekrivata v »proučevanju nenamernih in nenačrtovanih ravnanj, ki se kažejo v komunikaciji vzgojiteljice z otroki in pomembno vplivajo na vzgojo otroka« (Batistič Zorec 2003: 26). Kot pravi dalje, »je pojem subjektivnih teorij širši v tem smislu, da poleg implicitnih (nerereflektiranih, rutinskih ter pretežno nezavednih) prepričanj zajema tudi eksplicitno izražena stališča in vrednote. Pojem prikritega kurikula pa je širši v razumevanju, da na odnose med odraslimi in otroki v instituciji vplivajo tudi institucionalni dejavniki, na katere vzgojiteljice ne morejo vplivati (npr. lokalni pogoji, vodenje, oprema vrtca ipd.)«.

Za uspešno izvedbo nacionalnega (formalnega oz. predpisanega) kurikula je zelo pomembno ujemanje med subjektivno, implicitno teorijo vzgojiteljice ter temeljnimi načeli in cilji, ki jih opredeljuje formalni kurikulum. Vzgojiteljica, ki ugotovi, da je posamezne cilje ali načela Kurikula za vrtce vnesla v svoj načrt dela, da pa ti niso bili prepoznavni v njeni neposredni dejavnosti v oddelku, mora poiskati razloge za ta razhajanja in si pripraviti načrt, kako bi jih bilo mogoče izboljšati oz. preseči. Pomembno je, da v

svojo refleksijo in operativno načrtovanje vključi razmislek o tem, kako bo strukturirala otrokov bivanjski prostor, kakšne igrače oz. materiale bo otrokom ponudila v času, namenjenemu prosti igri, kako se bo vključevala v otrokove samoiniciativne dejavnosti, kako bo organizirala razpoložljivi čas za izvedbo elementov »dnevne rutine«, kako bo bolj spontane elemente dnevnega življenja povezala z bolj strukturiranimi, načrtovanimi dejavnostmi ter s tem omogočila realizacijo ciljev in načel Kurikula (Marjanovič Umek 2002; Kroflič 2005).

Do izobraževalnega in (ali) vzgojnega učinka se ne pride mehanično in neposredno iz uradnega kurikula, ampak posredno skozi zapleteno človeško interakcijo, kot splet dejavnih in večsmernih odnosov med učenci, učitelji in starši ter med učitelji, svetovalnimi in vodstvenimi delavci šole oz. vrtca. Načrtovani kurikul je le posredni dejavnik učnih učinkov, saj na učence neposredno deluje le izobraževalna interakcija (Martin 1998; Dunne 2003; glej tudi Kroflič 2002; Kovač Šebart 2002). In ravno to relacijo pomembno usmerjajo subjektivne (osebne, implicitne) teorije posameznega učitelja oz. vzgojitelja ter

tudi drugih strokovnih in vodstvenih delavcev šole oz. vrtca. Dejavniki subjektivnih teorij in skritega kurikula največkrat povzročajo vzgojne, socializacijske in učne učinke, ki so subtilni, nenačrtovani, stranski produkti (načrtovanega) vzgojno-izobraževalnega procesa (Jug 2008: 48–49).

Počitek oz. spanje v luči kakovosti predšolske vzgoje

Že ko želimo definirati kakovost predšolske vzgoje, ugotovimo, da ta definicija ni enoznačna (Moss in Pence 1994, Dahlberg idr. 1999, Petrie idr. 2000). Z namenom izogniti se velikemu številu razprav o tem, se bom oprla predvsem na knjigo *Kakovost v vrtcih* (Marjanovič Umek idr. 2002), ki opredeljuje naslednje tri ravni kakovosti:

- ▶ Strukturna raven vključuje vhodne kazalce kakovosti, ki opisujejo objektivne pogoje in možnosti, v katerih poteka predšolska vzgoja v vrtcu (npr. velikost igralnic, razmerje med številom odraslih in otrok na oddelek, strokovna usposobljenost strokovnih delavcev v vrtcu.
- ▶ Posredna raven se nanaša na subjektivne pogoje in možnosti, v katerih poteka

predšolska vzgoja v vrtcu (npr. vključenost zaposlenih v izobraževanje, zadovoljstvo zaposlenih v vrtcu, sodelovanje vrtca s starši).

- ▶ Procesna raven vključuje kazalce, ki opisujejo načrtovani in izvedbeni kurikul, torej vzgojni proces v najširšem smislu (npr. dejavnosti na različnih področjih kurikula, igro, socialne interakcije med otroki, med otroki in odraslimi).

V nadaljevanju Marjanovič Umek idr. (2002: 48) natančneje opredelijo, da procesna raven zajema štiri področja, in sicer načrtovanje in izvajanje kurikula ter rutinske dejavnosti otrok v procesu izvajanja dejavnosti. Kazalci na procesni ravni nudijo vpogled v celoten proces načrtovanja in izvajanja predšolskega kurikula ter vlogo vzgojiteljice (pomočnice vzgojiteljice) in otroka v tem procesu. Kazalci se na tem področju nanašajo na zaznavanje, organizacijo in potek dnevnih rutinskih dejavnosti v oddelku, kot so prehranjevanje, higiena, počitek in spanje ter prihod in odhod otroka iz vrtca. S temi kazalci se želi osvetliti, kakšna je vloga strokovnih delavk pri izvedbi teh dejavnosti, v kolikšni meri se pri tem upoštevajo individualne potrebe in razlike med

otroki ter v kolikšni meri se priložnosti, ki jih nudijo te dejavnosti, izkoriščajo tudi za spodbujanje različnih vidikov otrokovega razvoja in učenja. O kazalcu kakovosti – počitek in spanje je zapisano, da sodi sem izbira, zaposlitev za budne otroke, prisotnost odraslih pri uspavanju, vloga odraslih, spanje z igračami (Marjanovič Umek idr. 2002: 50).

Razlogi za raziskovanje tega področja v vrtcu Galjevica

V šolskem letu 2009/10 smo se v vrtcu Galjevica odločili, da v sklopu Samoevalvacije 2010 starše povprašamo o njihovem zadovoljstvu o naslednjih stvareh: uvajanje otrok v vrtec, projektno delo, obogatitvene in dodatne dejavnosti, v sklopu rutinskih dejavnosti o prehrani in počitku oz. spanju in zadovoljstvu otrok s posebnimi potrebami. Globalno gledano so bili starši zelo zadovoljni z uvajanjem otrok v vrtec, s projektnim delom, obogatitvenimi in dodatnimi dejavnostmi, z delom z otroki s posebnimi potrebami ter s prehrano v vrtcu. Kot šibko je 9,7 % delež sodelujočih staršev opredelil področje počitka oz. spanja. V naslednjem šolskem letu, tj. 2010/11, smo glede na dobljene podatke iz Samoevalvacije 2010 in zaznanega šibkega področja s strani staršev povprašali strokovne delavce, kaj menijo o počitku oz. spanju v vrtcu, natančneje o načrtovanju in izvedbi počitka (priprava na počitek), spremembah v zadnjem obdobju pri počitku oz. spanju in o počitku oz. spanju v prihodnje. V šolskem letu 2011/12 smo vezano na področje počitka oz. spanja v vrtcu v mesecih januar, marec

in april organizirali tri interna strokovna izobraževanja, ki so jih izvajali zunanji izvajalci. Obenem pa smo se tudi odločili, da v mesecu maju 2012 izvedemo poizkus, ki smo ga poimenovali »Urice igray se z mano« in ga predstavljamo v nadaljevanju.

Usmerjena dejavnost – urice »Igraj se z menoj«

Urice so bile izvedene za otroke drugega starostnega obdobja, in sicer za otroke od 3 do 6 leta starosti, v času med 14.00 in 15.00 uro. Strokovni delavec, ki je določen dan izvajal urice, se je ob 13.55 sprehodil mimo oddelkov in prevzel otroke, ki so se v času počitka želeli priključiti uricam, tj. otroci, ki v času počitka niso zaspali (počitek se v našem vrtcu za otroke drugega starostnega obdobja prične med 13.00 in 13.30 uro) in so se želeli priključiti uricam. Ob 15.00 uri, ko so bile urice zaključene, je strokovni delavec, ki je izvajal urice, sodelujoče otroke pospremil nazaj v oddelke, v katere so sicer vključeni otroci. Po izvedbi uric so strokovni delavci poslali ravnateljici fotografije, ki so nastale pri posamezni dejavnosti, katerim so pripisali še svoje ime in priimek, enoto, dejavnost, datum, število prisotnih otrok pri uricah in kratek opis dejavnosti.

V obdobju od 7.5. do 1.6. 2012 je bilo tako izvedenih 31 uric, in sicer 16 uric v enoti Orlova in 15 uric v enoti Galjevica. Število otrok, ki so se udeležili uric, je bilo različno. V enoti Orlova se je interval udeležbe otrok na uricah gibal med 1 in 13, medtem ko je bilo povprečno število otrok udeleženih v uricah

v tej enoti 9. V enoti Galjevica je bil razpon otrok udeleženih v urice od 2 do 7, povprečno pa so se v tem obdobju uric udeležili 4 otroci. Glede na kurikularna področja izstopajo dejavnosti s področja jezika in umetnosti (obojih je bilo 14), sledi področje gibanja (9), nato področje matematike (4) in narave ter družbe (oboje 3). Ob teh rezultatih je dobrodošlo opozoriti, da so se nekatere izvedene urice dotikale dveh ali treh kurikularnih področij. Tako otroci kakor tudi strokovni delavci so urice »Igraj se z menoj« dobro sprejeli, zato smo se odločili, da jih bomo v naslednjem šolskem letu implementirali v naše celoletno vzgojno-izobraževalno delo.

Zaključek

Zavedamo se, da se prikritemu kurikulumu in subjektivni teoriji ne moremo povsem in v celoti izogniti, ker sta prisotna v vsakem kurikulumu. Vendar menimo, da nas kontinuirano evalviranje in refleksija tako lastnega kakor tudi vzgojno-izobraževalnega dela v celotni organizaciji privede do razmišljanja o svojem delu. Obenem pa tudi do ugotavljanja močnih in šibkih področij na profesionalnem in osebnostnem področju in iskanju alternativ za dvigovanje kakovosti vzgojno-izobraževalnega dela.

Literatura

- Batistič Zorec, M. (2003). Razvojna psihologija in vzgoja v vrtcih. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
- Batistič Zorec, M. (2004). Subjektivne teorije vzgojiteljic in kurikularna prenova vrtcev. *Sodobna pedagogika*, 55, št. 2.
- Jug, A. (2008). Subjektivne teorije kot kazalnik kakovosti vzgojno-izobraževalnega dela. *Sodobna pedagogika*, 59/125, št. 2.
- Kurikulum za vrtce (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad za šolstvo.
- O'Hagan, M. in Smith, M. (1993). *Special Issues in Child Care*. London: Bailliere Tindall.
- Kroflič, R. (2005). Vzgojiteljica – izhodišče prikrita kurikuluma v vrtcu. V: Vrbovšek, B. (ur.), *Prikriti kurikulum v kurikulumu – rutina ali izziv v vrtcu*. Ljubljana: Supra, d. o. o.
- Turnšek, N. (2002). Stališča in pogledi vzgojiteljic na vzgojo in novi predšolski kurikulum. *Sodobna pedagogika*, 53, št. 3.
- Turnšek, N. (2006). Subjektivne teorije vzgojiteljic o učenju v vrtcu. V: Medved Udovič, V. (ur.), Cotič, M. (ur.), Felda, D. (ur.), *Zgodnje učenje in poučevanje otrok 1. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče*.

